

Ewaluacja jakości działalności naukowej

1. Wprowadzenie

Wiedza staje się w coraz większym stopniu wyznacznikiem wielu istotnych funkcji instytucji naukowych¹. Dynamicznie rosnące aspiracje edukacyjne spowodowały potrzebę rozwoju sektora polskich uczelni. Stanowi to olbrzymie wyzwanie dla systemu edukacji, który stara się wychodzić naprzeciw potrzebom kolejnych pokoleń młodych naukowców i badaczy. Rosnące oczekiwania społeczeństwa i gospodarki wobec uczelni wywołują liczne konsekwencje zarówno dla instytucji naukowych, jak również współczesnych państw. Nie sposób sprostać tym oczekiwaniom bez wprowadzenia mechanizmów służących zapewnieniu wysokiej jakości edukacji. Realia współczesnego świata wymagają gotowości do sprawnego reagowania na różnorodną i niestabilną codzienność edukacyjną, będącą elementem równie zmiennej rzeczywistości społecznej. Przesunięcia i przewartościowania, będące skutkiem zmian cywilizacyjnych, mają istotny wpływ na pojmowanie, konstrukcję oraz oczekiwania, jakie wystosowane zostały

¹ L. Korporowicz, *Społeczna etyka ewaluacji*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2013, nr 4(64), s. 35.

pod adresem badań ewaluacyjnych w ich realnych projektach i zastosowaniach.

Ewaluacja działalności naukowej stanowi jeden z efektów długofalowej zmiany, która zachodzi w sektorze szkolnictwa wyższego i nauki. Nastawione na operacyjne i utylitarne korzyści badania ewaluacyjne niechętnie podejmują całościową analizę złożonego procesu ewaluacyjnego, w którym ważnym wynikiem jest nie tylko pomiar dających się parametryzować zachowań, ale całokształt dokonywanych zmian, jakie wywołuje świadomie i metodycznie podejmowana refleksja². Nastawienie na „prymat mierzalnego wyniku”, jaki muszą osiągnąć działania, w tym także edukacyjne, nakazuje cenić nade wszystko wiedzę, która przekłada się na zdolność osiągania wyniku, nawet wtedy, gdy nie wymaga to zbyt dużej refleksyjności, spekulatywności, a w jeszcze większym stopniu ugruntowania jej w wyrazistym systemie wartości³.

Analizując teoretyczną refleksję nad systemem szkolnictwa wyższego i praktyczne działania z tego zakresu, można dostrzec istotne zmiany w zakresie ewaluacji nauki. Celem artykułu jest analiza zasad funkcjonowania nowego polskiego systemu ewaluacji jakości działalności naukowej, wprowadzonego ustawą

² Ibidem, s. 35–37.

³ Ibidem, s. 36.

Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁴, towarzyszącej jej ustawie Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁵ oraz przepisami aktów wykonawczych⁶. Głównym założeniem Autora jest zwrócenie uwagi zarówno praktyków, jak i teoretyków na konieczność przemyślenia i rozstrzygnięcia licznych, często niedostrzeganych dylematów teoretycznych dotyczących rozumienia badań ewaluacyjnych. Podjęte rozważania obejmują metodologiczny, pragmatyczny i refleksyjny wymiar ewaluacji jakości, z uwzględnieniem wpływu na współczesną praktykę edukacyjną. Zasadniczy problem badawczy pracy zawiera się w analizie istniejących modeli oceny jednostek naukowych oraz możliwości

⁴ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668) zastępuje cztery ustawy: ustawę z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365), ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595), ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. z 2010 r. Nr 96, poz. 615), ustawę z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich (Dz.U. z 1998 r. Nr 108, poz. 685).

⁵ Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

⁶ Zob. m.in. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 392); rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” (Dz.U. z 2018 r. poz. 1832) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2152).

wykorzystania koncepcji produktywności w zarządzaniu organizacją i finansowaniem badań naukowych. W niniejszym opracowaniu wskazane zostały główne zagadnienia prawne dotyczące licznych dylematów teoretycznych związanych z rozumieniem pojęć nieodłącznie związanych z działalnością naukową, które stały się uniwersalnym elementem kapitału edukacyjnego.

2. Rozwój systemu ewaluacji w Polsce

Jednym z najważniejszych czynników determinujących wzrost gospodarczy i społeczny kraju jest poziom i rozwój badań naukowych oraz wykorzystanie ich wyników jako siły modernizacyjnej kraju, zgodnie z koncepcją gospodarki opartej na wiedzy⁷. Choć poprzednie systemy korzystały z wiedzy determinującej postęp techniczny, to rola kapitału wiedzy stała się dominująca dopiero na przełomie XX i XXI wieku⁸. Z czasem zaczęto dostrzegać również rosnącą pozycję ośrodków akademickich⁹, odpowiadających nie tylko na

⁷ D.A. King, *The scientific impact of nations*, „Nature” 2004, t. 430, s. 311–316; K. Piech, *Wiedza i innowacje w rozwoju gospodarczym: w kierunku pomiaru i współczesnej roli państwa*, Warszawa 2009, s. 214–220.

⁸ W. Welfe, *Przesłanki modelowania gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Gospodarka oparta na wiedzy*, red. W. Welfe, Warszawa 2007, s. 9.

⁹ OECD, *Przegląd narodowej polityki naukowej i technicznej. Polska*, Warszawa 1996, s. 19; Z.E. Roskał, *Zwrotne punkty w rozwoju nauki i techniki (technologii)*, [w:] *Zarządzanie badaniami naukowymi i*

zapotrzebowanie na wiedzę, lecz przede wszystkim kreujących innowacyjność na podstawie własnego potencjału¹⁰.

Współczesne kreowanie polityki naukowej nie ogranicza się tylko do stymulowania rozwoju wiedzy czy zwiększenia liczby innowacji. Główny nacisk położony jest na gospodarczy i społeczny wymiar nauki w przestrzeni publicznej¹¹, związany z tworzeniem warunków sprzyjających rozwijaniu produktywniej działalności naukowej, kształtowaniem rozwiązań wspierających wdrażanie wyników nauki do praktyki gospodarczej, a także przekształceniami w strukturze organizacyjnej nauki bez niszczenia niezależności i autonomii nauki, które są kluczowe dla długoterminowego wzrostu wiedzy¹². Ostatnie dziesięciolecia były okresem istotnych przemian w systemach nauki w Europie, które dokonywały się w wyniku rosnącego znaczenia badań naukowych i innowacji

pracami rozwojowymi w jednostkach naukowych, red. P. Kawalec, S. Majdański, Lublin 2008, s. 25–33.

¹⁰ J. Jakuszewicz, *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, rozprawa doktorska Poznań 2015, s. 15.

¹¹ J. Kozłowski, *OECD doradza, jak robić dobrą politykę*, „Forum Akademickie” 2013, nr 4; J.E. Rubio, N. Tshipamba, *Elements of the public policy of science, technology and innovation*, „Canadian Social Sciences” 2010, t. 6, nr 6, s. 63, 67.

¹² S. Korenik, E. Szostak, *Polityka naukowa i innowacyjna*, [w:] *Polityka gospodarcza*, red. B. Winiarski, Warszawa 2006, s. 328; P. van den Besselaar, K. Börner, A. Scharnhorst, *Science policy and the challenges for modeling science*, [w:] *Models of science dynamics*, red. A. Scharnhorst, K. Börner, S. van den Besselaar, Springer 2012, s. 262.

w poszczególnych krajach oraz w skali międzynarodowej. Na wymierną wartość badań znaczący wpływ miała ewaluacja działalności naukowej, stanowiąca istotny element realizacji polityki naukowej i ukierunkowywania działalności jednostek sektora naukowego¹³. Ten ważny instrument zarządzania organizacją i finansowaniem badań naukowych jest używany od co najmniej trzech dziesięcioleci w różnych państwach jako narzędzie prowadzenia polityki naukowej¹⁴.

Pierwszym mechanizmem ewaluacji nauki był brytyjski system *Research Assessment Exercise* z 1986 r., który stał się jednym z głównych punktów odniesienia dla budowy systemów instytucjonalnej ewaluacji nauki w innych krajach. Początki kategoryzacji jednostek naukowych sięgają lat osiemdziesiątych XX wieku, kiedy to rozpoczęto ocenę działalności naukowej holenderskich jednostek naukowych (*Standard Evaluation Protocol, SEP*)¹⁵. W Polsce taka ocena jakości zaczęła być

¹³ A. Guena, B.R. Martin, *University research evaluation and funding: an international comparison*, Kluwer 2007; J. Brennan, T. Shah, *Quality assessment and institutional change: experience from 14 countries*, „Higher Education” 2000, t. 40, nr 3, s. 331–349.

¹⁴ Ewaluacja jakości działalności naukowej. Przewodnik, Konstytucja dla Nauki, Narodowy Kongres Nauki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, s. 6.

¹⁵ SEP jest przeprowadzany co 6 lat na dwóch poziomach: jednostki naukowej jako całości oraz zespołów badawczych lub programów przez trzy holenderskie organy: Królewską Holenderską Akademię Sztuki i Nauki (*Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, KNAW*), Stowarzyszenie Uniwersytetów w Holandii (*Association of Universities in the Netherlands, VSNU*) oraz Holenderską Organizację

realizowana w sposób systemowy na początku lat 90. ubiegłego stulecia¹⁶. Ważnym czynnikiem kształtowania tego systemu stała się akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, a ostatnio oddziaływania globalne i nasilona konkurencja międzynarodowa w sektorze badań naukowych. Pomiary, za pomocą których prowadzono ewaluację, dzielono na trzy zasadnicze kategorie: metody oparte na ocenie eksperckiej (*peer review-based models*), metody oparte na liczbie publikacji (*publication count-based models*) oraz metody oparte na ocenie wpływu publikacji (określanej poprzez ilość cytowań: *citation-based models*)¹⁷. Większość współczesnych państw stosuje mieszany model oceny, z wyraźnie zarysowaną przewagą metod ilościowych pomiaru. Na efektywność jednostki naukowej składają się różne rezultaty działalności

Badań Naukowych (*Netherlands Organisation for Scientific Research, NWO*). Ocena jednostki naukowej skupia się na jakościowych aspektach prowadzonej polityki naukowej i zarządzaniu badaniami naukowymi, natomiast ocena zespołów lub programów ma charakter ilościowo-jakościowy. Proces ewaluacji składa się z trzech głównych etapów: samooceny, ewaluacji zewnętrznej i ewaluacji monitorującej. Podstawą oceny jest raport samooceny jednostki naukowej, w którym jednostki dostarczają informacje ilościowo-jakościowe o efektach działalności naukowej jednostki w okresie 6 lat. Na tej podstawie przeprowadzana jest ewaluacja zewnętrzna wraz z wizytą w jednostce naukowej. Szerzej: E. Kulczycki, M. Korzeń, P. Korytkowski, *Toward an excellence-based research funding system: Evidence from Poland*, „Journal of Infometrics” 2017, nr 11; KNAW, VSNU, NWO, *Standard Evaluation Protocol 2009–2015. Protocol for research assessment in the Netherlands*, The Netherlands 2010, s. 12–22, www.knaw.nl/ses [dostęp: 20.08.2019 r.].

¹⁶ OECD, *Przegląd narodowej polityki naukowej i technicznej*, s. 138–188.

¹⁷ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 7.

badawczej, takie jak: publikacje naukowe, patenty, licencje, wdrożenia, zrealizowane projekty naukowo-badawcze czy też uczestnictwo w konferencjach.

W Polsce wstępna ocena jednostek naukowych została przeprowadzona w 1990 r. przez Komitet do Spraw Nauki i Postępu Technicznego przy Radzie Ministrów. Rok później, powołany w 1991 roku Komitet Badań Naukowych wprowadził nową koncepcję organizacji i finansowania badań naukowych oraz zasady ewaluacji jakości działalności naukowej, której miały podlegać wszystkie polskie jednostki naukowe¹⁸. Opracowanie nowych zasad kategoryzacji wiązało się z zastosowaniem metody eksperckiej oceny dokonań (*peer review*). Była to pierwsza wersja polskiego systemu ewaluacji nauki. W jej wyniku w latach 1991–1998 przyznano jednostkom pierwsze kategorie naukowe¹⁹.

Pod koniec lat 90. nastąpiła zmiana instytucjonalnej oceny jednostek naukowych w Polsce. W wyniku przemian zaczęto uwzględniać metodę parametryczną²⁰, zgodnie z

¹⁸ D. Dąbrowska-Charytoniuk, *Ocena parametryczna jednostki naukowej – utrapienie czy szansa dla bibliotek?*, XXI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, „Biblioteki medyczne wobec problemu bibliometrycznej oceny dorobku naukowego uczelni”, Poznań 28–29.10.2002.

¹⁹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 8.

²⁰ Rodzaj systemu parametrycznego z elementami ewaluacji został wprowadzony m.in. w Portugalii. Ewaluacji instytucjonalnej jednostek naukowych dokonuje się od 1996 roku co 3 lata. Ocenie poddawane są dwa obszary: wyniki działalności naukowej za zdefiniowany okres oraz strategia naukowa jednostki i plan pracy na następne 6 lat.

którą istotą działalności naukowej jest „produkcja naukowa” znajdująca swoje odzwierciedlenie między innymi w publikacjach naukowych, awansach pracowników nauki, patentach i wdrożeniach²¹. Założenia systemu oceny parametrycznej zostały ugruntowane w roku 1999, kiedy po raz pierwszy zastosowano tą metodę do oceny działalności jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych za lata 1995–1997. W 1999 r. wydane zostało rozporządzenie, które wprowadziło w życie zasady ewaluacji parametrycznej. Pierwsza inicjatywa systematycznej oceny parametrycznej obejmowała okres trzyletni i miała charakter pilotażowy. Od tej pory miały liczyć się wskaźniki i mierniki efektywności działań badawczych, a nie subiektywne opinie poszczególnych ekspertów. Główny nacisk położony został na publikacje w wiodących czasopismach i monografiach oraz rozwój naukowy pracowników naukowo-badawczych wyrażony w awansach naukowych²². Efektem każdej oceny parametrycznej był ranking jednostek naukowych, a także

Ewaluacja przeprowadzana jest w czterech dziedzinach naukowych i 47 obszarach naukowych. Rezultatem procedury jest ocena jednostki naukowej w zakresie: od nadzwyczajnej, jako rozpoznawalnej w zakresie dorobku naukowego, technologicznego i badawczego w skali międzynarodowej, przez ocenę doskonałą, bardzo dobrą, dobrą, dostateczną do oceny słabej. Zob. Fundação para a Ciência e a Tecnologia (FCT), <http://www.fct.pt/apoios/unidades/avaliacoes> [dostęp: 12.12.2013 r.].

²¹ J. Jakuszewicz, *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, s. 123.

²² Ibidem, s. 124.

przyznana kategoria jakości ustalona na podstawie syntetycznego wskaźnika. Wskaźnik ten wyznaczany był na podstawie zestawu kryteriów (zmiennych, cech) o charakterze ilościowym, którym przypisywano wartości punktowe, stanowiące wagi tych cech²³. Jednocześnie zachowano elementy oceny eksperckiej w odniesieniu do pewnych części systemu²⁴.

Zmiana metody ewaluacji posłużyła do przeprowadzenia czterech procesów ewaluacji jednostek naukowych: w 1999, 2003, 2006 i 2010 r. W ten sposób wzrastała rozpiętość skali kategorii przyznawanych jednostkom naukowym oraz zwiększała się liczba parametrów, w oparciu o które dokonywana była ewaluacja²⁵. W roku 2010 powołano Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN), który opracował nowe zasady oceny parametrycznej. Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych złożony z dwudziestu członków poddał ocenie wyniki działalności naukowej za lata 2005–2008²⁶.

²³ Warunkiem sformalizowanych systemów oceny jednostek naukowych jest ich uniwersalność problemowa i instytucjonalna. W ocenie parametrycznej wyraża się to w stosowaniu zróżnicowanych kryteriów dla różnych dziedzin i dyscyplin naukowych, metodyce wyznaczania wskaźnika oceny lub grupowaniu jednostek naukowych o podobnym profilu działania w celu uzyskania wspólnych odniesień.

²⁴ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 8–9.

²⁵ Ibidem, s. 9.

²⁶ J. Jakuszewicz, *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, s. 128.

W związku z sygnalizowanymi przez środowisko naukowe problemami związanymi z dotychczasowym modelem ewaluacji, jak również mając na uwadze dążenie do ciągłej poprawy poziomu i jakości badań oraz samego zarządzania badaniami naukowymi, konieczne stało się udoskonalenie systemu instytucjonalnej ewaluacji nauki. W 2013 roku na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 roku w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym²⁷ wprowadzono zasady oceny parametrycznej i zmieniono jej nazwę na kompleksową ocenę jakości jednostek naukowej. Pierwsza ewaluacja w nowym mechanizmie została przeprowadzona w 2013 r. na podstawie rozporządzenia z 13 czerwca 2012 r. precyzującego mierniki, sposób i tryb przeprowadzenia ewaluacji i kategoryzacji jednostek naukowych. Większość z tych rozwiązań została przyjęta jako podstawa do ostatniej ewaluacji jednostek naukowych, przeprowadzonej w 2017 roku w oparciu o przepisy nowego rozporządzenia wydanego 12 grudnia 2016 r.²⁸ Podmiotem ewaluacji były jednostki naukowe, tj. podstawowe jednostki organizacyjne uczelni (najczęściej

²⁷ Dz.U. z 2012 r. poz. 877.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 2154).

wydziały), instytuty badawcze, instytuty PAN lub inne podmioty prowadzące w sposób ciągły badania naukowe i prace rozwojowe. Ewaluacja została przeprowadzona w czterech grupach nauk: nauki humanistyczne i społeczne (HS), nauki ścisłe i inżynierskie (SI), nauki o życiu (NZ) oraz nauki o sztuce i twórczości artystycznej (NS). Na potrzeby ewaluacji z 2017 r. (obejmującej okres 2013–2016) zgłoszonych zostało ponad 1,2 mln zdarzeń ewaluacyjnych przez 994 jednostki naukowe zatrudniające około 86,5 tysięcy badaczy²⁹.

Zarówno sama ocena parametryczna, jak i jej kolejne modyfikacje wywoływały liczne dyskusje środowiskowe. Najczęściej podnoszonym argumentem było twierdzenie, że nie można obiektywnie zmierzyć poziomu i wartości pracy naukowej³⁰. Liczne publikacje odnoszące się do zasad oceny jednostek naukowych w Polsce ukazywały szereg słabości dotyczących prawidłowości doboru zmiennych będących podstawą oceny jednostek, grupowania zmiennych w zakresy działalności naukowej i doboru wag kryteriów. Istotne wątpliwości środowiska budziła również klasyfikacja jednostek na grupy jednorodne (grupy wspólnej oceny). Mimo istotnych zmian wprowadzonych w ostatnim cyklu

²⁹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 9–10.

³⁰ J.M. Brzeziński, *Reguły parametryzacji*, „Forum Akademickie” 2007, nr 2, s. 21–24; M. Żylicz, *Ocena parametryczna dzisiaj i jutro*, „Forum Akademickie” 2006, nr 6, s. 22–24.

oceny w 2013 roku, wątpliwości nadal budził brak transparentności i arbitralność pewnych etapów ewaluacji nauki. Jako niesatysfakcjonującą oceniono metodykę w zakresie porównywania małych jednostek naukowych z dużymi. Wreszcie polemikę wywoływały zagadnienia organizacyjne oceny parametrycznej związane ze zbyt późnym ogłoszeniem zasad oceny, brakiem informacji o wartościach cząstkowych wyników, nadmierną centralizacją systemu oceny oraz dokonywaniem zmian w zakresie przypisania jednostek naukowych do poszczególnych grup jednorodnych w trakcie procesu parametryzacji po dokonaniu pierwotnego podziału³¹.

Potrzeba lepszego zrozumienia instytucjonalnych i organizacyjnych uwarunkowań rozwoju nauki dla poprawy efektywności systemu badań³² wymagała wprowadzenia nowych zasad ewaluacji, upraszczających proces oceny jakości działalności naukowej dzięki koncentracji na informacji o najbardziej istotnych rezultatach pracy naukowców. Z punktu widzenia realizacji polityki naukowej państwa, kluczowym wyzwaniem było odpowiednie zaprojektowanie systemu ewaluacji w taki sposób, aby osiągnąć postawione przed nim cele³³. Dobrze

³¹ J. Jakuszewicz, *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, s. 134.

³² S. van den Besselaar, K. Börner, A. Scharnhorst, *Science policy and the challenges for modeling science*, s. 262.

³³ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 6.

zaplanowany proces ewaluacyjny, szczególnie o charakterze formatywnym, obliczony na dalekie efekty działania, pozwala przedstawić wynik pracy, zakomunikować go i udostępnić w taki sposób, aby dotarł do świadomości społecznej konkretnych grup lub indywidualnych osób w postaci możliwie wiarygodnej³⁴.

Ostatnia zmiana modelu instytucjonalnej ewaluacji nauki związana była z koniecznością uwzględnienia: a) specyfiki poszczególnych dziedzin nauki i sztuki w kryteriach oceny, ich wagi oraz sposobu oceny, zwłaszcza w odniesieniu do sztuki, a także nauk humanistycznych, społecznych i teologicznych; b) rozwiązań zachęcających do prowadzenia badań interdyscyplinarnych na wysokim poziomie, a także ze zwiększeniem w kryteriach oceny nacisku na znaczenie wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki. Jako centralne uznane zostały wartości uspołecznienia, a głównie upodmiotowienia ewaluowanych oraz systemu wzajemnych zależności uczestników zmiany społecznej³⁵. Nowe zasady pozwalają analizować i oceniać wielowariantowo rezultaty działalności jednostki naukowej w odniesieniu do efektywności wykorzystania jej zasobów materialnych i niematerialnych, przy uwzględnieniu

³⁴ Zob. S. Jaskuła, *Ewaluacja rozwojowa jako wyzwanie współczesnego systemu edukacji*, „Zarządzanie Publiczne” 2012, nr 3(19), s. 89–98.

³⁵ L. Korporowicz, *Spółeczna etyka ewaluacji*, s. 38.

wpływu uwarunkowań środowiskowych³⁶. Przyjęta ocena jednostek naukowych ukazuje ogólny obraz poziomu nauki w danej dziedzinie, jednocześnie pozwala określić stan innowacyjności, identyfikując kluczowe obszary badań wraz ze stopniem ich zaawansowania.

3. Podstawowe założenia nowego systemu ewaluacji

Natura polityki naukowej zmieniła się na przestrzeni ostatnich lat z ukierunkowanej na realizację misji badawczej na zorientowaną na dyfuzję wiedzy³⁷. Celem polityki było pobudzanie procesów innowacyjnych przez wzmocnienie mechanizmów przekazywania wiedzy i transferu technologii oraz wykorzystanie wyników badań³⁸. Współczesne systemy wartościowania nauki są zorientowane na osiąganie rezultatów praktycznych. Powiązanie poziomu finansowania z oceną przydatności badań wywołało silną presję na przyspieszenie procesu badawczego. Głównym celem państwa stało się dążenie do opracowania narzędzi naukowych wyjaśniających

³⁶ S. Gates, A. Stone, *Understanding Productivity In Higher Education, Prepared for California Education Roundtable, 1997*, s. 5.

³⁷ J. Caraça, *Toward and S&T policy for the knowledge-based society*, [w:] *Science, technology and innovation policy. Opportunities and challenges for the knowledge economy*, red. P. Conceição, D. Gibson, M. Heitor, S. Shariq, „International Series on Technology Policy and Innovation” 2000, nr 1, s. 32.

³⁸ S. Korenik, E. Szostak, *Polityka naukowa i innowacyjna*, s. 334–336.

implikacje dające wkład do kształtowania polityki naukowej, a szczególnie wsparcia procesu decyzyjnego w odniesieniu do alokacji zasobów³⁹. Jeśli uznać ewaluację za rodzaj „refleksyjności instytucjonalnej”, jak określa takie formy badań A. Giddens⁴⁰, to kluczowym celem procesu ewaluacyjnego jest podejmowanie działania wspierającego, integrującego wszystkie kolejne etapy jego realizacji, przy jednoczesnym podnoszeniu jakości i rozwoju konkretnego przedsięwzięcia lub instytucji⁴¹. Dotychczasowy system ewaluacji jednostek naukowych w praktyce rzadko wspierał doskonałość naukową w uczelniach i instytutach.

W nowym modelu ewaluacji jakości działalności naukowej podlegają wszystkie podmioty współtworzące system szkolnictwa wyższego i nauki. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że w odniesieniu do uczelni akademickich, instytutów PAN, instytutów międzynarodowych oraz federacji ewaluacja dokonywana jest z mocy prawa, automatycznie, bez konieczności składania wniosku. Pozostałe podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki, tj. uczelnie zawodowe,

³⁹ C. Antonelli, C. Franzoni, A. Geuna, *The contributions of economics to a science of science policy*, [w:] *Science and innovation policy for the new knowledge economy*, red. M.G. Colombo, L. Grilli, L. Piscitello, C. Rossi-Lamastra, Cheltenham-Northampton 2011, s. 32.

⁴⁰ A. Giddens, *Modernity and Self-Identity. Self and Identity in the late Modern Age*, London 1991; idem, *Nowe zasady metody socjologicznej*, Kraków 2001.

⁴¹ L. Korporowicz, *Spółeczna etyka ewaluacji*, s. 41.

instytuty badawcze oraz inne podmioty, które prowadzą głównie działalność naukową⁴² w sposób samodzielny i ciągły (np. Instytut Pamięci Narodowej, centra badawczorozwojowe) mogą poddać się procesowi ewaluacji na wniosek złożony przez kierownika danego podmiotu do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki⁴³.

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wprowadza nowy, w stosunku do unormowanego w art. 41–48 ustawy o zasadach finansowania nauki, system oceny jakości działalności naukowej, ściślej: efektów działalności naukowej jednostek – podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki⁴⁴. Jest to ocena nie podstawowych jednostek organizacyjnych, ale całych uczelni, a jeżeli uczelnia wchodzi w skład federacji – całej federacji (por. art. 173 ust. 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce), dokonywana jednak w odniesieniu do poszczególnych reprezentowanych w nich dyscyplin⁴⁵. Jest to niezwykle istotne zastrzeżenie, ponieważ w poprzednim modelu ewaluacji mogły podlegać jedynie części składowe

⁴² Przez działalność naukową należy rozumieć zarówno prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych, jak również – wykraczającą poza ścisłe rozumienie terminu „nauka” – twórczość artystyczną.

⁴³ Por. art. 7 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

⁴⁴ H. Izdebski, J. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Wolters Kluwer 2019.

⁴⁵ Ibidem.

podmiotów: na uczelniach były to najczęściej wydziały, czasem instytuty lub katedry⁴⁶. Nowy mechanizm oceny dużo precyzyjniej mierzy jakość działalności naukowej w poszczególnych dyscyplinach, dając podstawę do porównań między uczelniami⁴⁷.

Ewaluacja jest przeprowadzana w dyscyplinach naukowych lub artystycznych, w których dany podmiot może legitymować się odpowiednio dużym zaangażowaniem. W uzasadnieniu projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stwierdzono: „Ewaluacją zostaną objęte osiągnięcia pracowników i doktorantów, które powstały w związku z ich zatrudnieniem lub odbywaniem przez nich kształcenia w podmiocie, a w przypadku federacji – również osiągnięcia osób zatrudnionych w jednostkach uczestniczących. Ewaluacją obejmie się także osiągnięcia artystyczne, które powstały bez związku z zatrudnieniem lub odbywaniem kształcenia w podmiocie. Odstępstwo to wynika ze specyfiki dyscyplin artystycznych, w zakresie których osiągnięcia artystyczne powstają zazwyczaj w wyniku działalności pracowników poza murami zatrudniających ich uczelni”⁴⁸. W przypadku, gdy ewaluacja jakości działalności naukowej obejmuje

⁴⁶ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 15.

⁴⁷ Ibidem, s. 10.

⁴⁸ Rządowy projekt ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2446> [dostęp: 21.08.2019 r.].

osiągnięcia związane z prowadzeniem badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa objętych ochroną informacji niejawnych, ewaluację w zakresie dotyczącym tych osiągnięć przeprowadza się w sposób uwzględniający ich specyfikę⁴⁹.

Podstawą ewaluacji są osiągnięcia wszystkich pracowników prowadzących działalność naukową⁵⁰ w danym podmiocie. Osiągnięcia wskazane przez naukowca powinny być związane z odpowiednią dyscypliną, w ramach której będzie dokonywana ewaluacja. W przypadku oczywistego braku związku między tematyką osiągnięcia a badaniami naukowymi lub pracami rozwojowymi prowadzonymi przez podmiot w danej dyscyplinie, Komisja Ewaluacji Nauki może odrzucić takie osiągnięcie. W przypadku nieuwzględnienia w ewaluacji

⁴⁹ Por. art. 265 ust. 6–8 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

⁵⁰ Pracownikiem prowadzącym działalność naukową jest: 1) nauczyciel akademicki zatrudniony w grupie pracowników badawczych lub badawczo-dydaktycznych, 2) pracownik zatrudniony na stanowisku pracownika naukowego w instytucie naukowym Polskiej Akademii Nauk, działającym na podstawie ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U. z 2017 r. poz. 1869 i 2201) lub w instytucie badawczym, działającym na podstawie ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 736), 3) pracownik zatrudniony w podmiocie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce lub w podmiocie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 pkt 8 ww. ustawy (prowadzący głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły), posiadający siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na stanowisku naukowym, badawczym lub innym, jeżeli do obowiązków pracownika należy prowadzenie działalności naukowej.

nie będzie możliwości dodatkowego zgłoszenia innego osiągnięcia⁵¹.

Każdy pracownik prowadzący działalność naukową jest zobowiązany do złożenia oświadczenia o reprezentowanych przez niego dyscyplinach⁵². Pracownik może reprezentować łącznie co najwyżej 2 dyscypliny we wszystkich podmiotach, w których jest zatrudniony⁵³. Oświadczenie o dyscyplinach może być złożone ponownie nie wcześniej niż po upływie 2 lat. Pierwsze oświadczenie o dyscyplinach osoby prowadzące działalność naukową oraz osoby biorące udział w prowadzeniu działalności naukowej były zobowiązane złożyć w terminie do dnia 30 listopada 2018 r.⁵⁴ W przypadku zatrudnienia nowego pracownika powinien on złożyć oświadczenie o dyscyplinach w ciągu 14 dni od daty zatrudnienia, nie później jednak niż do dnia 31 grudnia, w którym został zatrudniony.

Za wskaźnik poziomu zaangażowania w działalność naukową uznana została liczba osób zatrudnionych w podmiocie, które prowadzą działalność naukową w określonej dyscyplinie. Ewaluacja jest przeprowadzana tylko w tych podmiotach, które będą zatrudniać według

⁵¹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 96.

⁵² Por. art. 265 ust. 13 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

⁵³ H. Izdebski, J. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, 2019.

⁵⁴ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 89.

stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok, w którym przeprowadza się ewaluację, w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, co najmniej 12 pracowników na stanowiskach badawczych i badawczo-dydaktycznych prowadzących działalność naukową w danej dyscyplinie⁵⁵. Warto przy tym zaznaczyć, że w ewaluacji mogą być brane pod uwagę także osiągnięcia innych osób. Wyróżniamy dwie kategorie „przypadków szczególnych”: 1) doktoranci (ze szkół doktorskich), którzy w okresie objętym ewaluacją odbywali kształcenie w szkole doktorskiej prowadzonej lub współprowadzonej przez dany podmiot i przygotowywali rozprawę doktorską w dyscyplinie poddawanej ewaluacji albo w dziedzinie, w której zawiera się taka dyscyplina. Możliwość zgłoszenia osiągnięć doktorantów ze szkół doktorskich nie dotyczy osiągnięć tych doktorantów, którzy są jednocześnie zatrudnieni w podmiocie objętym ewaluacją i prowadzą w nim

⁵⁵ Liczba 12 pracowników, wskazana jako minimalny warunek, który należy spełnić, aby dana dyscyplina była poddawana ewaluacji, nie musi oznaczać w praktyce konieczności zatrudnienia tylko 12 pracowników realizujących działalność naukową w danej dyscyplinie. Jest to liczba minimalna, obliczana jako sumowanie wymiaru czasu pracy pracowników poświęcanego na działalność w danej dyscyplinie. W liczbie tej będą zawierać się zarówno pracownicy zatrudnieni na część etatu (deklarujący poświęcenie całości wymiaru czasu pracy na działalność w ramach jednej dyscypliny), jak również pracownicy, którzy mogą być zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy, ale deklarują poświęcenie jedynie części swojego czasu pracy na działalność w zakresie konkretnej dyscypliny, a pozostałą część swojego zaangażowania pracowniczego deklarują w zakresie innej dyscypliny. Por. Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 17.

działalność naukową; 2) osoby, które prowadziły działalność naukową i były zatrudnione w sposób ciągły w podmiocie na umowę o pracę przez okres co najmniej 12 miesięcy, ale nie złożyły oświadczenia upoważniającego podmiot do zaliczenia ich do liczby pracowników prowadzących działalność naukową w danej dyscyplinie, gdyż oświadczenie takie złożyły w innym podmiocie⁵⁶.

Ewaluacja nauki w nowym modelu jest dokonywana w oparciu o szczegółowe kryteria określone w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Oceny osiągnięć naukowych i artystycznych dokonuje Komisja Ewaluacji Nauki, będąca organem pomocniczym Ministra. Strukturę nowego modelu ewaluacji stanowią obecnie trzy kryteria oceny, w ramach których zostało wyszczególnionych 7 parametrów szczegółowych⁵⁷. Kryterium pierwsze to poziom naukowy i artystyczny prowadzonej działalności naukowej (mierzony według 3 parametrów szczegółowych: 1) artykuły naukowe, 2) monografie naukowe, 3) patenty na wynalazki, prawa ochronne na wzory użytkowe i wyłączne prawa hodowców do odmian roślin). Kryterium drugie stanowią efekty finansowe badań naukowych i prac rozwojowych

⁵⁶ Ibidem, s. 22–23.

⁵⁷ W poprzednich cyklach ewaluacji obowiązywały 4 kryteria, które obejmowały 24 szczegółowe parametry. W stosunku do dotychczas obowiązujących zasad ewaluacji dokonano znaczącej redukcji stopnia skomplikowania systemu.

(mierzone według 3 parametrów: 1) projekty finansowane w trybie konkursowym – przez instytucje zagraniczne, organizacje międzynarodowe, przez MNiSW w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki oraz przez NCN i NCBR, 2) komercjalizacja wyników badań naukowych lub prac rozwojowych, 3) usługi badawcze świadczone na zlecenie podmiotów nienależących do systemu szkolnictwa wyższego i nauki). Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że kryterium to nie dotyczy dziedziny sztuki. Kryterium trzecie to z kolei wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (mierzony według jednego tylko parametru: opisu wpływu wykazującego związek między najważniejszymi przejawami działalności naukowej w danym podmiocie a gospodarką, ochroną zdrowia, kulturą i sztuką, ochroną środowiska przyrodniczego, bezpieczeństwem i obronnością państwa lub innymi czynnikami, które wpływają na rozwój cywilizacyjny społeczeństwa). Konceptualizację tych wyrażeń stanowią przepisy par. 4, par. 12 i par. 14 projektu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 lipca 2018 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej⁵⁸.

⁵⁸ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12314505> [dostęp: 2.10.2018 r.].

Ewaluację przeprowadza się co 4 lata⁵⁹. Przedmiotem ewaluacji mogą być jedynie osiągnięcia z czterech lat bezpośrednio poprzedzających rok przeprowadzenia ewaluacji⁶⁰. Od powyższej zasady istnieje jeden wyjątek. W kryterium wpływu osiągnięcia na społeczeństwo lub gospodarkę można zgłaszać osiągnięcia wytworzone przed okresem objętym ewaluacją, których wpływ dał się odczuć w okresie 4 lat bezpośrednio poprzedzających rok przeprowadzenia ewaluacji⁶¹. Ponadto, w przypadku podmiotów, które w okresie objętym ewaluacją uległy przekształceniom organizacyjnym (podział lub połączenie, prowadzenie działalności w innej formie organizacyjnej), w ewaluacji uwzględniane są osiągnięcia naukowe lub artystyczne także z okresu poprzedzającego dokonanie zmian organizacyjnych, czyli sprzed daty połączenia lub podzielenia podmiotu⁶².

⁵⁹ Por. art. 266 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

⁶⁰ W przypadku ewaluacji, która zostanie przeprowadzona w 2021 r., uwzględniane będą jedynie osiągnięcia za lata 2017–2020.

⁶¹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 18.

⁶² W przypadku utworzenia ewaluowanego podmiotu: 1) który, działając uprzednio w innej formie organizacyjnej, prowadził w sposób ciągły działalność naukową, 2) w wyniku połączenia podmiotów, z których co najmniej jeden ma przyznaną kategorię naukową dla działalności naukowej prowadzonej w ramach co najmniej jednej dyscypliny naukowej albo artystycznej, 3) w wyniku podziału podmiotu mającego przyznaną kategorię naukową dla działalności naukowej prowadzonej w ramach co najmniej jednej dyscypliny naukowej albo artystycznej – ewaluację przeprowadza się za okres 4 lat poprzedzających rok jej przeprowadzenia, z uwzględnieniem

Ewaluacja jakości działalności naukowej stanowi nie tylko kryterium istotne z punktu widzenia oceny okresowej nauczycieli akademickich⁶³, ale także wpływa na różne uprawnienia uczelni. Najistotniejsza pod względem ewaluacji jest możliwość przyznania jednostce naukowej kategorii naukowej (A+, A, B+, B, C, brak kategorii)⁶⁴, w konsekwencji możliwość nadawania stopni naukowych, prowadzenia kierunków studiów oraz otrzymania subwencji i dotacji z budżetu państwa. Komisja Ewaluacji Nauki przeprowadza ewaluację na podstawie zawartych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on informacji dotyczących działalności podmiotów, o których mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1, 4–6 i 8 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w okresie objętym ewaluacją, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok jej przeprowadzenia⁶⁵.

Na podstawie wyników przeprowadzonego procesu ewaluacji KEN podejmuje uchwałę w sprawie proponowanych podmiotom kategorii naukowych lub

osiągnięć naukowych lub artystycznych pracowników przekształconego podmiotu, podmiotów łączonych albo podmiotu dzielonego, z okresu poprzedzającego dokonanie zmian organizacyjnych. Por. § 6 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

⁶³ M. Jarentowski, *Nowe regulacje prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2018, nr 11, s. 7–23.

⁶⁴ Dotychczas nie było kategorii B+. Por. art. 42 ust. 3 ustawy o zasadach finansowania nauki.

⁶⁵ Por. § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

artystycznych w poszczególnych dyscyplinach. Po podjęciu uchwały, przewodniczący Komisja Ewaluacji Nauki przekazuje ją ministrowi⁶⁶. Decyzje administracyjne w sprawie przyznania kategorii naukowej są wydawane przez Ministerstwo w terminie do dnia 31 lipca roku następującego po ostatnim roku okresu objętego ewaluacją⁶⁷. Minister, na podstawie uchwały Komisji, przyznaje ewaluowanemu podmiotowi na okres 4 lat kategorię naukową A+, A, B+, B albo C, w poszczególnych dyscyplinach poddawanych ewaluacji. Kategoria A+ jest w tym zestawieniu kategorią najwyższą⁶⁸, a kategoria C – najniższą. Wartości referencyjne określa się, biorąc pod uwagę: 1) osiągnięcia ewaluowanych podmiotów w

⁶⁶ Por. art. 268 ust. 1 i 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

⁶⁷ W przypadku pierwszej ewaluacji przeprowadzonej według nowych zasad będzie to dzień 31 lipca 2021 r.

⁶⁸ Kategoria A+ jest przyznawana podmiotom, które w danej dyscyplinie wyróżniają się wysoką jakością działalności naukowej, posiadają osiągnięcia naukowe o szczególnie wysokim poziomie merytorycznym i wyniki ich działalności naukowej są pod względem jakości porównywalne z osiągnięciami naukowymi najlepszych ośrodków zagranicznych. Przy ocenie eksperckiej podejmowanej w celu ustalenia kategorii A+ są uwzględniane w szczególności: a) międzynarodowe znaczenie osiągnięć naukowych lub artystycznych podmiotu dla rozwoju dyscypliny naukowej albo artystycznej i ich wpływ na podejmowanie nowych kierunków badań naukowych albo twórczości artystycznej; b) międzynarodowe znaczenie efektów działalności naukowej i jej wpływu na rozwój cywilizacji, w tym kultury i sztuki; c) jakość i efekty działalności naukowej realizowanej w podmiocie w odniesieniu do poziomu działalności naukowej w określonej dyscyplinie naukowej albo artystycznej wiodących europejskich ośrodków naukowych o potencjale naukowym zbliżonym do ewaluowanego podmiotu.

poszczególnych dyscyplinach naukowych i artystycznych w zakresie podstawowych kryteriów uzyskane w okresie objętym ewaluacją; 2) pozycję nauki polskiej w skali międzynarodowej w poszczególnych dyscyplinach naukowych i artystycznych, przy czym w dyscyplinach naukowych pozycję tę określa się na podstawie informacji pochodzących z międzynarodowych baz danych bibliometrycznych⁶⁹.

Warto przy tym zaznaczyć, że – inaczej niż miało to miejsce w poprzednim systemie ewaluacji – nowy model oceny jakości działalności naukowej nie umożliwia przeprowadzania dodatkowej ewaluacji dla jednostek, które otrzymały najniższą kategorię C i pragną po upływie roku od otrzymania decyzji w tej sprawie poddać się kolejnej, dodatkowej ocenie w celu zmiany tej kategorii. Kategoria przyznana w myśl nowego modelu ewaluacji jest niezmienna, obowiązuje przez kolejne 4 lata, do momentu przeprowadzenia następnej ewaluacji i wydania w związku z tym procesem decyzji w sprawie kategorii naukowej lub artystycznej w danej dyscyplinie. W przypadku gdy podmiot nie jest objęty kolejną ewaluacją w danej dyscyplinie, traci kategorię naukową z końcem roku, w którym rozpoczęła się ta ewaluacja (por. art. 269 ust. 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

⁶⁹ Por. § 26 ust. 2 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

4. Kryterium ewaluacji jakości działalności naukowej

4.1. Kryterium I – poziom naukowy lub artystyczny prowadzonej działalności

W państwach rozwiniętych jest zauważalny trend ku podniesieniu problematyki odpowiedzialności za efekty swoich działań w warunkach systemu politycznego i gospodarczego współczesnej Europy⁷⁰. Zasady ewaluacji działalności naukowej w Polsce wpisują się w tę tendencję⁷¹. Pierwszym podstawowym kryterium ewaluacji jakości działalności naukowej jest poziom naukowy lub artystyczny prowadzonej działalności. W ramach tego kryterium brane są pod uwagę osiągnięcia publikacyjne pracowników ewaluowanego podmiotu oraz udzielone podmiotowi patenty na wynalazki. Warunkiem uwzględnienia publikacji w ewaluacji instytucji naukowej, jest wskazanie przez autora tego podmiotu jako miejsca prowadzenia działalności naukowej, której wyniki stanowiły podstawę do opracowania publikacji⁷². Głównym źródłem informacji o osiągnięciach publikacyjnych są informacje zamieszczone w bazie ORCID (*Open Researcher and Contributor ID*) na indywidualnym koncie naukowca. Korzystanie przez naukowców z

⁷⁰ L. Korporowicz, *Spółeczna etyka ewaluacji*, s. 38.

⁷¹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 124.

⁷² Ibidem, s. 96.

indywidualnych kont przyczynia się do zwiększenia widoczności ich osiągnięć w skali międzynarodowej, a także umożliwia automatyzację procesu zamieszczania informacji o publikacjach i podniesienie jakości tych informacji⁷³. Dane zamieszczone w indywidualnych kontach naukowców są importowane do systemu PBN (Polska Bibliografia Naukowa), będącego częścią Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on⁷⁴.

Oceny poziomu naukowego prowadzonej działalności naukowej w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych dokonuje się z uwzględnieniem następujących rodzajów osiągnięć naukowych: 1) artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych i w recenzowanych materiałach z międzynarodowych konferencji naukowych, zamieszczonych w wykazie tych czasopism i materiałów sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, zwanym dalej „wykazem czasopism”; 2) artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych niezamieszczonych w

⁷³ ORCID jest obecnie najbardziej rozpowszechnionym w środowisku akademickim systemem oferującym naukowcom unikalne identyfikatory oraz możliwość zamieszczania informacji o ich osiągnięciach.

⁷⁴ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 95.

ministerialnym wykazie czasopism; 3) monografii naukowych wydanych przez wydawnictwa zamieszczone w ministerialnym wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe, sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 ustawy, redakcji naukowych takich monografii i rozdziałów w takich monografiach; 4) monografii naukowych wydanych przez wydawnictwa niezamieszczone w wykazie wydawnictw, redakcji naukowych takich monografii i autorstwa rozdziałów w takich monografiach; 5) przyznanych patentów na wynalazki, praw ochronnych na wzory użytkowe i wyłącznych praw hodowców do odmian roślin⁷⁵.

Na potrzeby ewaluacji przez „artykuł naukowy” należy rozumieć recenzowany artykuł opublikowany w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej, przedstawiający określone zagadnienie naukowe w sposób oryginalny i twórczy, problemowy albo przekrojowy, opatrzone bibliografią, przypisami lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym⁷⁶. Artykułem naukowym jest również artykuł recenzyjny opublikowany w czasopiśmie naukowym zamieszczonym w wykazie

⁷⁵ Por. § 8 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

⁷⁶ Por. § 9 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

czasopism, wypowiedź polemiczna, podejmująca tematy ważne z punktu widzenia dyskursu w nauce lub sztuce, która jednakże – w przeciwieństwie do typowego artykułu naukowego – nie została opatrzona aparatem naukowym⁷⁷, posiada natomiast walory opracowania o charakterze oryginalnym i twórczym. Artykułem recenzyjnym może być też recenzja monografii naukowej zamieszczona w czasopiśmie naukowym. W wyniku ewaluacji za artykuł recenzyjny będzie można uzyskać 25% liczby punktów przyznawanych za artykuł naukowy opublikowany w danym czasopiśmie naukowym. Warto przy tym zaznaczyć, że na potrzeby ewaluacji uwzględniane są artykuły opublikowane w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej, które są uwzględnione w bazie informatycznych konferencji naukowych *The Computing Research and Education Association of Australasia* (CORE). Artykułem naukowym nie jest: edytorial, abstrakt, rozszerzony abstrakt, list, errata i nota redakcyjna.

Podstawowym narzędziem ustalania punktacji jest ministerialny wykaz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji

⁷⁷ Na aparat naukowy składają się m.in. wykaz źródłowych materiałów, które autor cytował, omawiał lub wykorzystywał, przypisy, bibliografia załącznikowa, odnośniki do innych tekstów. Aparat naukowy powinien spełniać wymagania stawiane publikacjom naukowym w danej dyscyplinie naukowej.

międzynarodowych. Wykaz ten obejmuje: a) czasopisma naukowe ujęte w bazie Scopus; b) czasopisma naukowe ujęte w bazie Web of Science; c) recenzowane materiały z konferencji międzynarodowych, którym w bazie informatycznych konferencji naukowych CORE przyznano kategorię co najmniej C; d) polskie i zagraniczne czasopisma naukowe ujęte w międzynarodowej bazie *European Reference Index for the Humanities and Social Sciences* (ERIH+), które w wyniku oceny eksperckiej zostały uznane za posiadające międzynarodową renomę i szczególny wpływ na rozwój danej dyscypliny naukowej, spełniające standardy etyczne i naukowe; e) czasopisma naukowe będące przedmiotem projektów finansowanych w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych⁷⁸”.

Podstawową zasadą nowego modelu oceny publikacji jest ujednoliconą metodą oceny wszystkich kanałów publikacji przez uznanie – funkcjonującej od ponad pół wieku w naukometrii – zasady dziedziczenia prestiżu (artykuł jest wart tyle, ile czasopismo, w którym jest opublikowany). Za artykuł opublikowany w czasopiśmie naukowym lub recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej przyznaje się tyle punktów, ile przyznaje

⁷⁸ „Wsparcie dla czasopism naukowych” to program ogłaszany cyklicznie, nie częściej niż co 2 lata, przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W ramach tego programu wydawcy polskich czasopism naukowych mogą otrzymać wsparcie finansowe na ich rozwój, jeśli czasopisma te prezentują wysoki poziom naukowy, ale nie są indeksowane w bazie Scopus ani Web of Science.

się danemu czasopismu lub danym materiałom w ministerialnym wykazie⁷⁹. W zależności od liczby punktów przypisanych w wykazie czasopismu naukowemu lub recenzowanym materiałom, za autorstwo artykułu można otrzymać: 20, 40, 70, 100, 140 albo 200 punktów. W przypadku publikacji wieloautorskiej, będącej artykułem naukowym, przeliczeniowa jej wartość zależy od: a) liczby punktów przypisanych danemu czasopismu w wykazie (w przypadku czasopism spoza wykazu jest to 5 punktów); b) liczby autorów artykułu naukowego, którzy upoważnili dany podmiot do wykazania tego artykułu w danej dyscyplinie; c) liczby wszystkich współautorów – zarówno tych, którzy są pracownikami podmiotu poddającego się ewaluacji, jak również pochodzących spoza tego podmiotu. Ze względu na publikacje wieloautorskie i limity zgłaszanych osiągnięć oraz podział punktów w ewaluacji uwzględnia się nie tyle publikacje, ile jednostkowe udziały każdego autora w poszczególnych publikacjach – tzw. sloty. Celem uzupełnienia wskazać należy, że przyjęte w nowym modelu ewaluacji zasady punktacji premiuje artykuły interdyscyplinarne oraz publikacje wielośrodkowe⁸⁰.

Liczbę punktów za osiągnięcia naukowe ustala się zgodnie z ostatnim wykazem czasopism, sporządzonym i

⁷⁹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 34.

⁸⁰ Ibidem, s. 48.

udostępnionym przez ministra w roku kalendarzowym, w którym dana publikacja naukowa została opublikowana w ostatecznej formie, właściwej dla danego czasopisma, a jeżeli w roku opublikowania publikacji naukowej nie był sporządzany i udostępniany właściwy wykaz – zgodnie z ostatnim wykazem sporządzonym i udostępnionym w latach poprzednich⁸¹. Nowe zasady punktowania artykułów będą uwzględniane jednak dopiero w przypadku artykułów opublikowanych w latach 2019–2020. Za artykuły opublikowane w ostatecznej formie do końca 2018 r. punkty będą przyznawane zgodnie z ostatnim ministerialnym wykazem czasopism ogłoszonym przed wprowadzeniem w życie postanowień reformy (tj. wykazem ze stycznia 2017 r.), uwzględniającym podział na listy A, B i C.

Przez „monografię naukową” należy rozumieć z kolei recenzowaną publikację książkową, przedstawiającą określone zagadnienie w sposób oryginalny i twórczy, opatrzoną bibliografią, przypisami lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym. Monografią jest również recenzowany i opatrzone bibliografią, przypisami lub innym właściwym dla danej dyscypliny naukowej aparatem naukowym przekład na język polski dzieła istotnego dla nauki lub kultury lub

⁸¹ Por. § 11 ust. 3 rozporządzenia w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej.

przekład takiego dzieła wydanego w języku polskim na inny język nowożytny. Za monografie naukowe będą uznawane również recenzowane i opatrzone właściwym aparatem naukowym edycje naukowe tekstów źródłowych.

Podstawowym narzędziem ustalania punktacji jest ministerialny wykaz wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe. Należy wyraźnie podkreślić, że w wykazie uwzględniane są wydawnictwa zarówno polskie, jak i zagraniczne. Wykaz ministerialny składa się z dwóch poziomów. Poziom I obejmuje wydawnictwa naukowe spełniające etyczne i naukowe standardy wydawnicze. Do poziomu II zalicza się te wydawnictwa, które nie tylko spełniają wyżej wskazane standardy, ale są również wiodącymi wydawnictwami o zasięgu międzynarodowym, których rozpoznawalność i prestiż w międzynarodowym środowisku naukowym jest bezdyskusyjna. Wydawnictwa są klasyfikowane na jednym z tych dwóch poziomów przez Komisję Ewaluacji Nauki. Klasyfikacja ta jest realizowana w wyniku eksperckiej oceny wydawnictw, dotychczas bowiem nie zostały wypracowane uznane przez międzynarodowe środowisko naukowe narzędzia bibliometryczne, które pozwalałyby na zautomatyzowaną ocenę wydawnictw naukowych⁸².

Klasyfikując wydawnictwo na poziom pierwszy wykazu, KEN bierze pod uwagę, czy wydawnictwo stosuje

⁸² Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 41–42.

zasady etyki publikacyjnej w celu przeciwdziałania niepożądanym praktykom publikacyjnym (np. plagiatom czy tzw. *ghostwritingowi* – publikowaniu artykułów naukowych pod nie swoim nazwiskiem). Rekomendowanym dla KEN punktem odniesienia są wytyczne Komitetu do spraw Etyki Publikacyjnej (COPE – *Committee on Publication Ethics*). Ponadto KEN bierze pod uwagę posiadanie przez wydawnictwo ustalonej procedury recenzji naukowej dla wszystkich monografii naukowych lub monografii pod redakcją naukową⁸³. Tworząc poziom drugi wykazu, KEN korzysta między innymi z wyników podobnych ocen przeprowadzanych dla wydawnictw w innych krajach znanych z bardzo dobrego poziomu rozwoju naukowego (np. *Scholarly Publishers Indicators*, *Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers* czy też fińskie *Publication Forum*). Do zadań KEN należy sprawdzenie, czy wydawnictwo publikuje monografie, które wnoszą istotny wkład w rozwój dyscyplin naukowych, prowadzi globalną dystrybucję i wydaje monografie w większości dziedzin nauki, a także czy stosuje jednolite standardy kwalifikowania monografii naukowych do publikacji, niezależnie od wniesienia opłaty za publikację monografii lub wysokości tej opłaty.

Recenzowane monografie naukowe, rozdziały w recenzowanych monografiach naukowych oraz redakcja

⁸³ Ibidem, s. 42.

naukowa takich monografii są – podobnie jak artykuły naukowe – uwzględniane w ewaluacji i oceniane poprzez zastosowanie zasady dziedziczenia prestiżu. Recenzowana monografia naukowa może otrzymać 80 punktów (wydawnictwa z poziomu I) lub 200 punktów (wydawnictwa z poziomu II). W przypadku ewaluacji w dyscyplinach należących do dziedziny nauk humanistycznych, nauk społecznych i nauk teologicznych za monografie wydane w wydawnictwach z wykazu przyznaje się: a) 100 punktów za monografie wydane przez wydawnictwa z poziomu I, b) 300 punktów za monografie wydane przez wydawnictwa z poziomu II. Ponadto, w dziedzinach nauk humanistycznych, nauk społecznych i nauk teologicznych można uzyskać 100 punktów także za monografię naukową w wydawnictwie nieujęty w wykazie, jeśli monografia uzyska pozytywną ocenę w ramach specjalnej oceny eksperckiej przeprowadzonej przez KEN. Za rozdział w monografii naukowej przyznaje się odpowiednio 20 punktów (dla poziomu I) lub 50 punktów (dla poziomu II). W przypadku ewaluacji w dyscyplinach należących do dziedziny nauk humanistycznych, nauk społecznych i nauk teologicznych za rozdziały w monografiach wydanych w wydawnictwach z poziomu II liczbę punktów zwiększa się o 50%, czyli do wysokości 75 punktów. Za rozdział w monografii naukowej opublikowanej w wydawnictwie niezamieszczonym w

ministerialnym wykazie, która uzyskała pozytywny wynik oceny eksperckiej KEN, przyznaje się 20 punktów. Za rozdział w każdej innej monografii naukowej opublikowanej w wydawnictwie niezamieszczonym w wykazie ministerialnym przyznaje się 5 punktów. Mając na uwadze ogromną liczbę wydawnictw funkcjonujących w ramach poszczególnych uczelni, w przypadku ewaluacji za lata 2017–2020 wprowadzono zasadę, że za monografię naukową wydaną przed dniem 1 stycznia 2021 r. przez wydawnictwo wydziałowe, nieuwzględnione w wykazie, będzie można przyznać taką samą liczbę punktów jak za monografię wydaną przez wydawnictwo ogólnouczelniane (w ministerialnym wykazie znalazła się zdecydowana większość wydawnictw ogólnouczelnianych)⁸⁴.

Celem polityki naukowej prowadzonej przez państwo jest poszerzenie możliwości otwartego dostępu do wyników badań finansowanych ze środków publicznych, m.in. w ramach otwartych zasobów wiedzy (czasopisma naukowe, do których dostęp jest bezpłatny; repozytoria danych; otwarte biblioteki, jak polska Wirtualna Biblioteka Nauki – WBN)⁸⁵. Większe zastosowanie międzynarodowych baz czasopism i narzędzi bibliometrycznych w ramach instytucjonalnej ewaluacji nauki oraz publikowanie w czasopiśmie naukowych,

⁸⁴ Ibidem, s. 121.

⁸⁵ Ibidem, s. 123.

które są widoczne w międzynarodowym obiegu naukowym dzięki ich ujęciu na listach Scopus lub Web of Science ma pozytywny wpływ na jakość publikacji oraz poprawę efektywności kształcenia. Dotychczasowa niska widoczność w światowej nauce oraz globalnym dyskursie akademickim zmniejszała atrakcyjność Polski jako miejsca do prowadzenia badań i rozwoju dla młodych naukowców i badaczy⁸⁶. Wpływ na taki stan rzeczy miał dotychczasowy system ewaluacji działalności naukowej, generujący zjawisko „punktozy”, rozumianej jako wydawanie dużej liczby nieznaczących poznawczo publikacji zamiast artykułów w czasopismach zindeksowanych w bazach bibliometrycznych o największej renomie na świecie. Nowy model ewaluacji przesuwając nacisk na jakość i służył wspieraniu doskonałości naukowej, rozumianej jako uczestnictwo w globalnym dyskursie akademickim⁸⁷. Koncepcja ta uwzględnia tylko najlepsze publikacje poszczególnych naukowców, co ma zachęcić badaczy do wykorzystania swojego potencjału do prowadzenia badań naukowych na możliwie najwyższym poziomie i publikowania ich wyników w prestiżowych czasopismach lub w monografiach wydawanych przez wydawnictwa przestrzegające najwyższych standardów etycznych i

⁸⁶ Ibidem, s. 11.

⁸⁷ Ibidem.

naukowych⁸⁸. Żeby motywować do publikowania i redakcji naukowej w najbardziej prestiżowych czasopismach i wydawnictwach o zasięgu międzynarodowym oraz uniknąć zjawiska tzw. punktozy, wykazy sporządzane są w taki sposób, że czasopismom, materiałom i wydawnictwom cieszącym się większym prestiżem przyznaje się znacząco większą liczbę punktów niż tym, które cieszą się mniejszym prestiżem⁸⁹. Wykaz jest sporządzany na podstawie oceny eksperckiej wpływu czasopism naukowych lub recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych na rozwój nauki.

4.2. Kryterium II – efekty finansowe badań naukowych i prac rozwojowych

Oceny efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych dokonuje się na podstawie wysokości środków finansowych przyznanych podmiotowi na realizację projektów badawczych oraz wysokości środków finansowych uzyskanych przez podmiot w wyniku komercjalizacji wyników badań naukowych lub prac rozwojowych realizowanych w poszczególnych dyscyplinach naukowych. W ewaluacji uwzględnia się następujące rodzaje osiągnięć: a) projekty obejmujące badania naukowe lub prace rozwojowe, finansowane w

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Ibidem, s. 29.

trybie konkursowym przez instytucje zagraniczne lub organizacje międzynarodowe, projekty z udziałem środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej albo z udziałem niepodlegających zwrotowi środków z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), albo z innych środków pochodzących ze źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi; b) projekty finansowane przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz Narodowe Centrum Nauki; c) projekty finansowane w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki; d) usługi badawcze świadczone na zlecenie podmiotów spoza sektora szkolnictwa wyższego i nauki; e) komercjalizację wyników badań naukowych lub prac rozwojowych. W ewaluacji uwzględnia się projekty i usługi badawcze, których tematyka jest merytorycznie związana z badaniami naukowymi prowadzonymi w podmiocie w danej dyscyplinie naukowej oraz komercjalizację wyników badań naukowych lub prac rozwojowych, tematycznie związanych z dyscypliną naukową wskazaną w systemie POL-on⁹⁰. Efekty finansowe ocenia się na podstawie wysokości środków pozyskanych na projekty badawcze w ramach konkursów organizowanych przez instytucje unijne, zagraniczne, NCBR, NCN i NPRH.

⁹⁰ Ibidem, s. 74.

4.3. Kryterium III – wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki

Nowy model ewaluacji wprowadza do systemu nowe kryterium oceny jakości działalności naukowej: wpływ działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki⁹¹. Przez długi czas doskonałość naukowa była definiowana (i mierzona) przez pryzmat oddziaływania wyłącznie w obszarze badań naukowych poprzez wskaźniki prestiżu, wpływu (np. Impact Factor czy CiteScore), co zakładało traktowanie nauki jako hermetycznej rzeczywistości⁹². Od lat 90. ubiegłego wieku większą wagę zaczęto przykładac do wpływu badań naukowych na gospodarkę, której miarą stała się wysokość przychodów generowanych z tytułu transferu wiedzy oraz wdrożeń⁹³. Uwzględnienie wpływu społecznego jako osobnego kryterium ewaluacji jakości działalności naukowej wciąż jest trudne do uchwycenia przy pomocy klasycznych (twardych) narzędzi stosowanych w instytucjonalnej ewaluacji nauki. Element ten wymaga użycia szczególnej metodologii, tj. studium indywidualnych przypadków, które pozwala na rzetelny pomiar i jego ocenę. Metoda ta

⁹¹ Ibidem, s. 78.

⁹² D. Antonowicz, J. Kohoutek, R. Pinheiro, R. Hladchenko, *The roads of 'excellence' in Central and Eastern Europe*, „European Educational Research Journal” 2017, vol. 16, issue 5, <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1474904116683186> [dostęp: 20.08.2019 r.].

⁹³ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 78.

została sprawdzona w Wielkiej Brytanii w 2014 r. w ramach *Research Evaluation Framework*.

W ramach nowego systemu ewaluacji ocena wpływu jest przeprowadzana na podstawie „opisów wpływu” zawierających udowodniony związek między najważniejszymi wynikami badań naukowych, prac rozwojowych lub twórczości artystycznej a gospodarką, funkcjonowaniem administracji publicznej, ochroną zdrowia, kulturą i sztuką, ochroną środowiska naturalnego, bezpieczeństwem i obronnością państwa lub innymi czynnikami wpływającymi na rozwój cywilizacyjny społeczeństwa. Związek ten powinien zostać udowodniony, w szczególności w formie publikacji naukowych, raportów i cytowań w innych dokumentach i publikacjach. Ważne jest, aby kryterium wpływu odnosiło się do badań naukowych, a nie politycznej czy publicystycznej aktywności naukowców, a sposób ich sprawozdawania przez uczelnie pokazywał wyraźny związek między wynikami działalności naukowej oraz intersubiektywnie weryfikowaną zmianą zaobserwowaną poza akademią⁹⁴.

5. Podsumowanie

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat na całym świecie obserwuje się przyspieszony rozwój społeczno-gospodarczy, związany w dużej mierze z efektem coraz

⁹⁴ Ibidem, s. 78–79.

szerszego zrozumienia roli nauki oraz jej kluczowego znaczenia dla budowy gospodarki opartej na wiedzy. Jednostki naukowe występują w roli inicjatora rozwoju regionalnego w zakresie naukowym, gospodarczym i społecznym, kształtując główne ośrodki tworzenia i upowszechniania wiedzy. Rozwój krajów jest w głównym stopniu zależny od poziomu i rozwoju badań naukowych oraz od wykorzystania ich wyników jako siły modernizacyjnej – wzorem najbardziej rozwiniętych państw na świecie⁹⁵. Dobrze umotywowana, sformułowana i przygotowana polityka ma podstawowe znaczenie dla osiągnięcia publicznej wartości z badań naukowych, szczególnie, gdy sfera badań i innowacji stale się zmienia i rozwija⁹⁶.

Rola ewaluacji jakości działalności naukowej w systemie oświaty jest niezmiernie ważna, stanowi fundament systemów naukowo-badawczych, wykazując zdolność do przekształcania zasobów w efekty. Badania ewaluacyjne ulegają doskonaleniu, poprawianiu celem stymulowania odpowiednio ukierunkowanego pożądanego rozwoju oraz uzyskiwania przez jednostki naukowe jak najwyższych wyników. Całościowe i interakcyjne rozumienie procesu ewaluacyjnego wspomaga

⁹⁵ J. Jakuszewicz, *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, s. 4.

⁹⁶ D. Guston, D. Sarewitz (red.), *Shaping science and technology policy: the next generation of research*, Madison 2006, s. 7.

odpowiedzialne widzenie potencjałów rozwojowych, które uzasadniają obecność badań interweniujących w proces uczenia się indywidualnego, zespołowego i organizacyjnego⁹⁷. Ewaluacja, postrzegana nie tylko jako wiedza, ale także jako dojrzałe, celowe, refleksyjne i długotrwałe często działanie⁹⁸, kładzie nacisk na jakość działalności naukowej prowadzonej przez naukowców i badaczy.

Polska droga do ewaluacji wpisywała się w regionalną aksjologię zmian społecznych oraz znaną w warunkach zachodnich „ewaluację czwartej generacji”, wyrastającą z krytyki typowo menedżerskich praktyk ewaluacyjnych podporządkowanych partykularnym celom zarządczym⁹⁹. Zaproponowany nowy kształt ewaluacji w zdecydowanie większym stopniu wspiera prowadzenie badań naukowych na wysokim poziomie. Przyjęty w ostatnim czasie model oceny premiuje publikacje, które włączają wyniki badań polskich naukowców do światowego obiegu myśli. Ewaluacja zrywa jednoznacznie z „punktozą” rozumianą jako presja na wydawanie dużej liczby nieznaczących naukowo publikacji. W nowym systemie została wprowadzona równowaga między wszystkimi dyscyplinami w zakresie uznania wagi publikacji o

⁹⁷ L. Korporowicz, *Spółeczna etyka ewaluacji*, s. 42.

⁹⁸ Ibidem, s. 35.

⁹⁹ Ibidem.

najwyższej wartości dla danej dyscypliny. Dążenie do opracowania intersubiektywnego systemu oceny jednostek naukowych wymagało uwzględnienia różnych czynników, sposobów prowadzenia badań, ich przydatności teoretycznej i praktycznej, a także formy prowadzenia działalności. Wprowadzone zmiany istotnie przyczyniają się do zachowania kontynuacji nauki przez tworzenie i rozwijanie zespołów badawczych oraz uprawianie i rozwijanie dyscyplin naukowych. Nowoczesna polityka naukowa stała się swego rodzaju inwestycją, która może dać w przyszłości oczekiwany zwrot ekonomiczny, społeczny czy kulturowy¹⁰⁰.

Pamiętać jednak należy, że osiągnięcie sukcesu w zakresie zmian przeprowadzanych w szkolnictwie wyższym i nauce, służących realizacji oczekiwań społecznych wobec tego sektora¹⁰¹, jest możliwy dzięki wzrostowi wydatków publicznych na finansowanie uczelni i instytucji naukowych. Niski poziom nakładów budżetowych oraz pozabudżetowych na naukę nigdy nie przełoży się na jej jakość pomimo ciągłego udoskonalania kryteriów ewaluacji jakości działalności naukowej.

¹⁰⁰ S. Korenik, E. Szostak, *Polityka naukowa i innowacyjna*, s. 334.

¹⁰¹ Ewaluacja jakości działalności naukowej, s. 5–6.

Bibliografia:

Literatura:

Antonelli C., Franzoni C., Geuna A., *The contributions of economics to a science of science policy*, [w:] *Science and innovation policy for the new knowledge economy*, red. M.G. Colombo, L. Grilli, L. Piscitello, C. Rossi-Lamastra, Cheltenham-Northampton 2011.

Antonowicz D., Kohoutek J., Pinheiro R., Hladchenko R., *The roads of 'excellence' in Central and Eastern Europe*, „European Educational Research Journal” 2017, vol. 16, issue 5.

Brennan J., Shah T., *Quality assessment and institutional change: experience from 14 countries*, „Higher Education” 2000, t. 40, nr 3.

Brzeziński J.M., *Reguły parametryzacji*, „Forum Akademickie” 2007, nr 2.

Caraça J., *Toward and S&T policy for the knowledge-based society*, [w:] *Science, technology and innovation policy. Opportunities and challenges for the knowledge economy*, red. P. Conceição, D. Gibson, M. Heitor, S. Shariq, „International Series on Technology Policy and Innovation” 2000, nr 1.

Dąbrowska-Charytoniuk D., *Ocena parametryczna jednostki naukowej – utrapienie czy szansa dla bibliotek?*, XXI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych,

„Biblioteki medyczne wobec problemu bibliometrycznej oceny dorobku naukowego uczelni”, Poznań 28–29.10.2002.

Ewaluacja jakości działalności naukowej. Przewodnik, Konstytucja dla Nauki, Narodowy Kongres Nauki, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Gates S., Stone A., *Understanding Productivity In Higher Education, Prepared for California Education Roundtable*, 1997.

Giddens A., *Modernity and Self-Identity. Self and Identity in the late Modern Age*, London 1991; idem, *Nowe zasady metody socjologicznej*, Kraków 2001.

Guená A., Martin B.R., *University research evaluation and funding: an international comparison*, Kluwer 2007.

Guston D., Sarewitz D. (red.), *Shaping science and technology policy: the next generation of research*, Madison 2006.

Izdebski H., Zieliński J., *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Wolters Kluwer 2019.

Jakuszewicz J., *Analiza i ocena produktywności jednostek naukowych*, rozprawa doktorska Poznań 2015.

Jarentowski M., *Nowe regulacje prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2018, nr 11.

Jaskuła S., *Ewaluacja rozwojowa jako wyzwanie współczesnego systemu edukacji*, „Zarządzanie Publiczne” 2012, nr 3(19).

King D.A., *The scientific impact of nations*, „Nature” 2004, t. 430.

Korenik S., Szostak E., *Polityka naukowa i innowacyjna*, [w:] *Polityka gospodarcza*, red. B Winiarski, Warszawa 2006.

Korporowicz L., *Społeczna etyka ewaluacji*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2013, nr 4(64).

Kozłowski J., *OECD doradza, jak robić dobrą politykę*, „Forum Akademickie” 2013, nr 4.

Kulczycki E., Korzeń M., Korytkowski P., *Toward an excellence-based research funding system: Evidence from Poland*, „Journal of Infometrics” 2017, nr 11.

OECD, *Przegląd narodowej polityki naukowej i technicznej. Polska*, Warszawa 1996.

Piech K., *Wiedza i innowacje w rozwoju gospodarczym: w kierunku pomiaru i współczesnej roli państwa*, Warszawa 2009.

Roskal Z.E., *Zwrotne punkty w rozwoju nauki i techniki (technologii)*, [w:] *Zarządzanie badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi w jednostkach naukowych*, red. P. Kawalec, S. Majdański, Lublin 2008.

Rubio J.E., Tshipamba N., *Elements of the public policy of science, technology and innovation*, „Canadian Social Sciences” 2010, t. 6, nr 6.

van den Besselaar S., Börner K., Scharnhorst A., *Science policy and the challenges for modeling science*, [w:] *Models of science dynamics*, A. Scharnhorst, K. Börner, S. van den Besselaar (red.), Springer 2012.

Welfe W., *Przesłanki modelowania gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Gospodarka oparta na wiedzy*, red. W. Welfe, Warszawa 2007.

Żylicz M., *Ocena parametryczna dzisiaj i jutro*, „Forum Akademickie” 2006, nr 6.

Akty prawne:

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U. z 2019 r. poz. 392).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 2152).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” (Dz.U. z 2018 r. poz. 1832).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 grudnia 2016 r. w sprawie przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym i uczelniom, w których zgodnie z ich statutami nie wyodrębniono podstawowych jednostek organizacyjnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 2154).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 roku w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. z 2012 r. poz. 877).

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668).

Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 736).

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U. z 2017 r. poz. 1869 i 2201).

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. z 2010 r. Nr 96, poz. 615).

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365).

Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595).

Ustawa z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich (Dz.U. z 1998 r. Nr 108, poz. 685).

Źródła internetowe:

Fundação para a Ciência e a Tecnologia (FCT),
<http://www.fct.pt/apoios/unidades/avaliacoes> [dostęp: 12.12.2013 r.].

<https://legislacja.rcl.goc.pl/projekt/12314505>
[dostęp: 2.10.2018 r.].

<http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1474904116683186> [dostęp: 20.08.2019 r.].

KNAW, VSNU, NWO, *Standard Evaluation Protocol 2009–2015. Protocol for research assessment in the Netherlands*, The Netherlands 2010, www.knaw.nl/ses [dostęp: 20.08.2019 r.].

Rządowy projekt ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446,
<https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2446>
[dostęp: 21.08.2019 r.].

Wykaz skrótów

COPE - *Committee on Publication Ethics*

CORE - *The Computing Research and Education Association of Australasia*

Dz.U. - Dziennik Ustaw

EFTA - Europejskie Porozumienie o Wolnym Handlu

ERIH+ - *European Reference Index for the Humanities and Social Sciences*

HS - nauki humanistyczne i społeczne

MNiSW - Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

NCBR - *Narodowe Centrum Badań i Rozwoju*

NCN - Narodowe Centrum Nauki

NPRH - *Narodowy Program Rozwoju Humanistyki*

NS - nauki o sztuce i twórczości artystycznej

NWO - Holenderska Organizacja Badań Naukowych

NZ - nauki o życiu

KEJN - Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych

KEN - Komisja Ewaluacji Nauki

KNAW - Królewska Holenderska Akademia Sztuki i Nauki

OECD - Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju

ORCID - *Open Researcher and Contributor ID*

par. - paragraf

pkt - punkt

PBN - Polska Bibliografia Naukowa

SEP - *Standard Evaluation Protocol*

SI - nauki ścisłe i inżynierskie

VSNU - Stowarzyszenie Uniwersytetów w Holandii

WBN - Wirtualna Biblioteka Nauki